

KVALITA ŽIVOTA A JEJ PRIESTOROVÁ DIFERENCIÁCIA V OKRESOCH SLOVENSKA

František Murgaš*

* Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta, Katedra geografie, Ul. Scota Viatora 2, 034 01 Ružomberok, Frantisek.Murgas@fedu.ku.sk

Quality of life and its spatial differentiation in districts of Slovakia.

The aim of the study is to comprehend the quality of life, to identify its substance, and the factors controlling it along with the task of geography in such study. By means of a set of indicators, which were aggregated into the quality of life index, an answer to the question how is the quality of life spatially differentiated in individual districts of Slovakia is sought. Twenty-one indicators are identified in three domains. Spatial differentiation of life quality in the domains and the aggregated quality of life index is represented on maps. The resulting quality of life index is derived from the characteristics.

Key words: indicators, quality of life index, and spatial differentiation of quality of life, Slovakia

ÚVOD

Významné sociálne, demografické, ekonomické a politické zmeny, zaznamenané v spoločnosti v ostatných desaťročiach a akcelerujúce vplyvom globalizácie, ústia do fenoménu, ktorý pomenujeme „civilizačná zmena“. Jej závažnosť a dosah na spoločnosť nás oprávňujú hovoriť o potrebe geografie civilizačnej zmeny (Murgaš 2007b), ako o súčasťi humánnej geografie, ktorá už presahuje do sféry spoločenských vied. Rochovská et al. (2007) za jednu zo zložiek takto chápanej humánnej geografie považujú geografický výskum kvality života.

Štúdium kvality života sa dostalo do popredia spolu so záujmom o skúmanie nemateriálnych hodnôt po odmietnutí orientácie časti západnej spoločnosti na blahobyt, konzumný spôsob života a ziskovosť. Poznanie, že kvalita života nie je nevyhnutne jednoduchou funkciou materiálneho bohatstva, nazýva Pacione (2003, p. 19) „paradoxom blahobytu“.

CIELE ŠTÚDIE

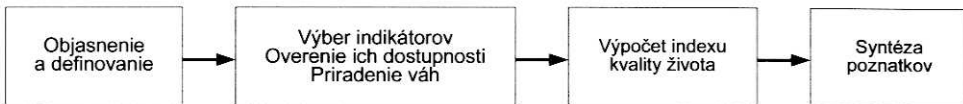
V štúdiu si kladieme dva ciele. V rámci prvého ide o dôkladnejšie pochopenie konceptu kvality života, identifikáciu toho, čo je v nej podstatné, určenie miesta geografie pri jej štúdiu a faktorov, ktoré ju ovplyvňujú. Značnú pozornosť preto venujeme axiológii kvality života a jej chápaniu, vychádzajúc z premisy, že problém kvality života je problémom hodnôt (Đačok 2007, Pullmann et al. 2007). Z axiologického ukotvenia a chápania kvality života odvodzujeme jej definíciu a indikátory, pomocou ktorých ju meriame. Vychádzajúc z Hamplom (2006) formulovanej potreby vytvárania vlastného teoretického rámca, ako podmienky rozvoja geografie, načrtávame metodológiu skúmania kvality života z geografického aspektu.

Druhým cieľom je identifikácia indikátorov, ktorým vybraná skupina expertov priradila váhu, ich agregovanie do indexu kvality života a zodpovedanie otázky, ako je kvalita života priestorovo diferencovaná na observačnej úrovni jednotlivých okresov Slovenska.

KONCEPT KVALITY ŽIVOTA

Chápanie a axiologické ukotvenie

Kvalita života je nesmierne zložitý, viacúrovňový a multidimenzionálny koncept (Kováč 2001, Ira a Andráško 2007). O jeho uchopenie a vysvetlenie usilujú vedné disciplíny v širokom spektre od teológie, psychológie, medicíny, sociológie, ekonómie, environmentalistiky po geografiu, ktorá interpretuje jej priestorovú diferenciaciu. Z geografického aspektu štúdiu kvality života vidíme ako postupnosť krokov, v ktorej kľúčovým prvkom je jej chápanie a definovanie (obr. 1).

Obr. 1. Postupnosť krokov v štúdiu kvality života

Z množstva disciplín, zaoberajúcich sa kvalitou života, rezultuje šírka používaných pojmov, ktoré ju vyjadrujú: osobná spokojnosť, blaho (oboma výrazmi sa prekladá anglický termín „well-being“), blahobyt, životná úroveň, kvalita miesta, životný štýl, ktoré sa používajú ako synonymá (Allen et al. 1985 in Ira a Andráško 2007, Ira a Huba 2007). Podľa Hnilicu (2000) kvalita života, spokojnosť so životom, osobná pohoda nie sú identické, ale prelínajúce sa javy.

Potůček et al. (2002, p. 3) kvalitu života chápu „ako široký koncept popisujúci objektívnu životnú situáciu ľudí a súčasne ich subjektívne vnímanie tejto situácie. Ide o multidimenzionálnu kategóriu zahrnujúcu všetky podstatné charakteristiky individuálneho ľudského života, vzťahujúce sa k celkovej úrovni osobnej pohody jednotlivcov žijúcich v spoločnosti. Kvalita života sa tak vzťahuje k súhrnu jedincov danej spoločnosti. (...) Kvalita a udržateľnosť života sú považované viacerými autormi (Beck, Giddens, Lash) za definičné kritériá (...) transformácie od industriálnej zameranej transformácie k post-industriálnej modernizácii. Preto i my považujeme kvalitu a udržateľnosť života za akési cieľové funkcie vývoja spoločnosti.“

Kovács et al. (2006 in Bacsó 2006) rozlišujú dva modely kvality života, ktoré označujú ako americký a škandinávsky. Americký akcentuje subjektívnu dimenziu kvality života, pričom vychádza z premisy, že vývoj kvality života budú určovať nemateriálne faktory. Škandinávsky model zdôrazňuje úlohu objektívnej dimenzie a materiálnych zdrojov.

Kvalita života sa zaraďuje k postmodernistickým hodnotám (Maříková et al. 1996, Kováč 2001). Kým základná zhoda panuje v tom, čo kvalita života nie je (synonymom blahobytu), nepanuje zhoda v tom, čo kvalita života je. Dôvodom je chápanie samotného života. Zástancovia postmoderného prístupu ku kvalite

života vychádzajú z názoru, že nie sme schopní definovať, čo to znamená byť človekom, resp. čo je to život (Bauman 2006). Na základe toho nie je možné uvádzať hodnotové úsudky o kvalite života, pretože každý jednotlivec preferuje kvalitu života podľa vlastných kritérií. Ľuďom teda nie je možné hovoriť o tom, ako by mali žiť (Bačová 2004). Potůček et al. (2002, p. 227) v zovšeobecnení vývoja hodnotových orientácií českej spoločnosti o. i. konštatujú: „*a) pokles významu hodnotových orientácií všeobecne (pokles váhy otázok o kvalite, obsahu alebo zmysle života), b) rast váhy hedonistických, individualisticky až sebeckých zameraných hodnotových orientácií, c) značný pokles váhy altruisticky zameraných hodnotových orientácií, hodnotových orientácií spojených so solidaritou*“. Autor ďalej zaznamenáva rastúci priestor pre prázdne existovanie zbavené ľudskosti.

Druhá skupina odmieta morálny relativizmus a kvalitu života nechápe ako postmodernú hodnotu. Dôvodom je poznanie, že ľudský život je dôležitejší ako jeho kvalita (Ďačok 2007). Táto skupina sa hlási k hodnotovému systému vychádzajúcemu z judeo-kresťanskej podstaty našej západnej civilizácie (Murgaš 2007a). Podľa viacerých autorov (napr. Bačová 2004, Pullmann et al. 2007) problém kvality života úzko súvisí s problémom hodnôt. Domnievame sa, že axiologické ukotvenie je definičným kritériom výberu medzi postmoderným a nepostmoderným chápaním kvality života.

Definovanie

Univerzálne akceptovaná definícia kvality života neexistuje. Dôvodom ťažkostí pri formulovaní takejto definície je, že rôzni ľudia si pod kvalitou života predstavujú rôzny obsah (Fayers a Machin 2007). Johnston et al. (1994, p. 493) v *The Dictionary of Human Geography* kvalitu života chápu ako „*stav sociálnej pohody (well-being) jednotlivca alebo skupiny, sledovaný alebo identifikovaný objektívnymi indikátormi*“. Pacione (2003) okrem pojmu „well-being“, ktorý v anglicky písanej literatúre býva najčastejšie spájaný s pojmom kvalita života, používa aj novotvar, protikladný pojem „ill-being“. Fayers a Machin (2007, p. 4) poznamenávajú: „*Pri absencii univerzálne akceptovanej definície niektorí bádatelia argumentujú, že väčšina ľudí, prinajmenšom na Západe, je oboznámená s výrazom „kvalita života“ a intuitívne chápe, čo ju tvorí.*“ Existujú aj definície kvality života slovenskej proveniencie (Gajdoš 2002, Timoracký 2002, Kováč 2007, Pullmann et al. 2007).

Jeden zo spôsobov, ako prekonať roztrieštenosť pri definovaní kvality života, môže byť uprednostnenie definícií vypracovaných na národnej alebo medzinárodnej úrovni pred definíciami jednotlivých bádateľov alebo výskumných tímov. Americká Skupina pre detskú onkológiu (1993, in Mareš 2006, p. 25) definuje kvalitu života ako „*multidimenzionálny konštrukt, zahrnujúci objektívne i subjektívne údaje o sociálnom, somatickom a emocionálnom fungovaní dieťaťa (ale neobmedzuje sa len na uvedené oblasti)*“. Podľa WHO (1993, in Mareš 2006, p. 25) z hľadiska osobnej dimenzie kvalita života „*Zahrnuje komplexným spôsobom jedincovo somatické zdravie, psychický stav, úroveň nezávislosti na okolí, sociálne vzťahy, jedincovo presvedčenie, vieru – a to všetko vo vzťahu ku hlavným charakteristikám prostredia. (...) Kvalita života vyjadruje subjektívne*

ohodnotenie, ktoré sa odohráva v určitom kultúrnom, sociálnom a environmentálnom kontexte. (...) Kvalita života nie je totožná s termínmi „životná spokojnosť“, „stav zdravia“, „psychický stav“, alebo „pohoda“. Ide skôr o multidimenzionálny pojem.“ Kováč (2004) je k definícii WHO kritický, pretože nevychádza z etymológie pojmu kvalita života.

Podľa nášho názoru, opierajúceho sa o Pacioneho (2003) dichotómiu pojmov well-being a ill-being, kvalitu života jednotlivca tvoria psychologické, somatické, religiózne, sociálne a ekonomické dobré, vyúsťujúce do subjektívneho pocitu spokojnosti alebo šťastia. Konfrontované sú so zdravotnými, sociálnopatologickými, ekonomickými a environmentálnymi zlami, pričom táto konfrontácia prebieha v priestorovo diferencovanom vonkajšom prostredí. Vyjadrením „dobrá“ je prosperita, ktorú chápeme ako sumu všetkých pozitívnych hodnôt, nielen materiálnych. Vyjadrením „zla“ je deprivácia, chápeme ju ako súhrn všetkých negatívnych hodnôt, materiálnych i nemateriálnych. Zároveň sa však domnievame, že tak, ako náš život nie iba dobrý alebo zlý, aj kvalita života získa požadovanú komplexnosť doplnením škály prosperita – deprivácia o hodnotu, ktorú sme nazvali humánny kapitál (Murgaš 2007a).

Geografický aspekt kvality života

Vzťah geografie a kvality života má dve roviny, a to postavenie štúdia kvality života v systéme geografických vied a geografický prístup ku štúdiu kvality života.

Ira et al. (2006, p. 142) za podstatné v geografickej analýze kvality života považujú „štúdium vzťahov medzi ľuďmi a prostredím ich každodenného života, nakoľko vzťah človek – prostredie patrí medzi centrálné témy geografického výskumu“. Hampl (2006) zdôrazňuje napačenosť geografie na sociálne vedy. Zároveň podčiarkuje nutnosť novej orientácie štúdia v sociálnej geografii, a to v podobe posunu od štúdia rozmiestnenia javu ku štúdiu jeho diferenciácie, resp. posunu od rozmiestnenia javu ku štúdiu „geografie problémov“.

V rámci členenia humánnej geografie na tri časti – sociálnu / kultúrnu, politickú a ekonomickú (Gregory et al. 1994, in Toušek et al. 2008) – geografiu kvality života zaraďujeme do jej prvej časti. Toušek et al. (2008) radia výskum kvality života k oblastiam, v ktorých je potrebné novo formulovať vízie vývoja civilizácie.

V psychologickom prístupe ku kvalite života sa uplatňuje tvorba teoretických modelov, v medicínskom porovnávanie zmien pred a po terapii a v sociologickom porovnávanie rôznych sociálnych skupín (Hnilica 2000). V geografickom prístupe ku kvalite života akcentujeme štúdium jej priestorovej diferenciácie a väzieb na iné prvky geografickej sféry. Vychádzame z premisy, že kvalita života má vždy geografický rozmer (Van Kámp et al. 2003), ktorý je druhoplánový v jej osobnej a prvoplánový v priestorovej dimenzii.

Podstatu geografického záujmu o kvalitu života vyjadruje prvá matica Veenhovenovej tabuľky – vhodnosť prostredia pre život (tab. 1).

Tab. 1. Typy kvality života

	Vonkajšie kvality života (priestorová dimenzia)	Vnútorne kvality života (osobná dimenzia)
Životné šance, životné príležitosti	Vhodnosť prostredia pre život (livability)	Osobná životaschopnosť (viability)
Výsledok života, podoba života	Užitočnosť života	Porozumenie vlastnému životu

Upravené podľa Veenhoven (2000, in Mareš 2006)

Tabuľka je vyjadrením priestorovej (objektívnej) dimenzie kvality života. Od osobnej (subjektívnej, psychologickej) sa líši tým, že ju možno *vyčerpávajúcim spôsobom merať* (Mareš 2006, p. 7). Schopnosť geografov analyzovať a následne syntetizovať priestorovú diferenciáciu kvality života od lokálnej (sídelnej, mikroregionálnej) mikroúrovne cez celoštátnu mezoúroveň po celosvetovú makroúroveň robí geografický prístup k jej štúdiu nezastupiteľným.

Napriek samozrejmosti, s akou je v niektorých prístupoch, napr. medicínskych, kvalita života stotožňovaná s jej osobnou dimenziou alebo dokonca iba s jednou doménou, treba mať na zreteli, že kvalita života je *komplexný* pojem, zahrnujúci obe dimenzie. Skutočnosť, že geografi dokážu pracovať s oboma dimenziami, ktorých priestorová diferencovanosť je imanentná, nás oprávňuje vysloviť konštatovanie o nezastupiteľnosti geografického prístupu ku kvalite života.

FAKTORY OVPLYVNŮJÚCE KVALITU ŽIVOTA

Možno rozlíšiť dve skupiny súčasne pôsobiacich faktorov. *Endogénne* (považované za dôležitejšie), vytvárajú potenciál pre akceptáciu alebo odmietnutie *exogénnych* faktorov, ktoré pôsobia na študovaný celok zvonka. Endogénne a exogénne faktory tak vytvárajú rámec pre kvalitu života (Murgaš 2007b).

Endogénne faktory sú poloha, humánný kapitál, znalostná spoločnosť a regionálna konkurencieschopnosť. Hampl (2001) považuje za kľúčový faktor makropoložku štátu v zmysle gradientu západ – východ. Kling (2002) za rozhodujúci pre vývoj regiónov Slovenska považuje vzťah jadro – periféria, a to vo dvoch dimenziách: západ – východ a mesto – vidiek. Humánnym kapitálom rozumie agregované pôsobenie ľudského, sociálneho a kultúrneho kapitálu. Konceptia znalostnej (poznatkovej, vedomostnej) spoločnosti nahrádza prioritu informácií (ako kľúčového prvku informačnej spoločnosti) vedomosťami. Za dôležitejší prvok ako informácie a komunikačné technológie považuje (Gajdoš 2002) človeka. Úspešnosť regiónu v konkurencii s inými regiónmi je syntetickým vyjadrením exploatácie predpokladov rastu kvality života. Podľa Brunckovej (2003) predpokladom úspešnosti znalostnej ekonomiky je jej aplikácia, smerujúca k využitiu socio-ekonomického potenciálu daného územia.

K exogénnym faktorom patria civilizačná zmena, globalizácia a konkurencia iných regiónov. Podnetné konštatovania v súvislosti s civilizačnými zmenami vyslovil Huntington (2001, p. 371): „*Daleko významnejšie ako problémy ekonomie a demografie sú problémy morálneho úpadku, kultúrnej samovraždy a poli-*

tickej nejednotnosti Západu.“ V súvislosti s globalizáciou sa Korec (2007) domnieva, že je významným prvkom zvyšujúcim regionálnu diferenciaciu. Konkurencieschopnosť regiónu je určovaná viacerými faktormi. Marcinšin (2003) za ne považuje odvetvovú štruktúru, inovačnú schopnosť a dostatok kvalifikovanej pracovnej sily.

DIMENZIE, DOMÉNY A INDIKÁTORY

Podľa viacerých autorov (Massam 2002, Pacione 2003b, Mühlpachr 2005, Mareš 2006) má kvalita života dve dimenzie – osobnú (subjektívnu, psychologickú) a priestorovú (objektívnu). Možno konštatovať, že existencia dvoch dimenzií kvality života, napriek ich rôznemu terminologickému označeniu je všeobecne akceptovaným konsenzom (Ira a Andráško 2007).

Kvalitu života tvorí súbor domén (komponentov, aspektov, dimenzií). Ira a Šuška (2006, p. 311) ich chápu ako „hlavné zložky, ktoré spoluvytvárajú celok“. Význam domén vystúpil do popredia v súvislosti s rastom záujmu o koncept kvality života. Kým spočiatku sa na kvalitu života nazeralo ako na celok, neskôr sa väčšia pozornosť venovala doménam, resp. jednotlivým indikátorom kvality života. Možno konštatovať, že domény sú súbormi (agregátmi) indikátorov. Indikátorom je údaj alebo hodnota rôzneho charakteru, vyjadrujúca okamžitý stav alebo úroveň zmeny sledovaného javu (Hanušín et al. 2000).

Ira et al. (2006) zoskupili dvadsaťtri indikátorov do šiestich domén: demografická, vzdelanosť – informačná, bezpečnosť, materiálneho komfortu a sociálnych istôt, vybavenosti bytov, environmentálna. V predloženej štúdii sú doménami prosperita, deprivácia a humánný kapitál.

Kvalitu života nie je možné hodnotiť priamo, ale iba prostredníctvom indikátorov. Indikátor, resp. ukazovateľ, predstavuje údaj alebo hodnotu rôzneho charakteru, ktorá vyjadruje okamžitý stav alebo úroveň zmeny sledovaného javu (Hanušín et al. 2000). Prehľad indikátorov a ich charakteristík podáva tab. 2.

Pacione (2003, p. 20) uvádza: „*Geografi museli zaviesť koncept teritoriálnych sociálnych indikátorov na identifikáciu a analýzu sociálnopriestorových variácií kvality života na rôznych geografických úrovniach, od globálnej po lokálnu.*“ V súvislosti s výberom indikátorov Huba (2001) a Mezřický (2005) konštatujú nadbytok parciálnych indikátorov. Vyslovujú požiadavku znižovania ich počtu, a zároveň presadzujú posun k indikátorovým rámcom s vnútornou príčinnou súvislosťou. Domnievajú sa, že výpovednú schopnosť indikátorov zvyšuje ich naviazanie na referenčnú, resp. cieľovú hodnotu.

Pojem „generativita“ sa používa v geografických príspevkoch slovenskej proveniencie ojedinele. Považujeme preto za zmysluplné venovať pozornosť jeho explanácii. Termín „generativita“ zaviedol do psychologickkej literatúry Erickson (Křivohlavý 2004) ako ôsme, najvyššie štádium vývoja osobnosti. Označil ním snahu generovať, t. j. tvoriť niečo presahujúce egocentrické až egoistické záujmy človeka. Tým „niečím“ je obohatenie iných ľudí v najrôznejších podobách, od výchovy detí cez sociálne aktivity po ochranu životného prostredia. McAdams a de St. Aubin (1998, in Křivohlavý 2004) vo svojej empirickej štúdii dokázali pozitívnu koreláciu medzi generatívnosťou a osobnou pohodou.

Tab. 2. Indikátory kvality života

Indikátor	Definícia indikátora	Merná jednotka	Obdobie	Zdroj	Priemerná váha
Pridaná hodnota	Vyprodukovaná pridaná hodnota v priemyselných závodoch	mil. Sk/10 tis. obyv.	2001 - 2006	ŠRRS 2006 ¹	5,4
Priame zahraničné investície	Ročná kapit. časť podn. subjektov v SR s objemom zahraničných aktív a pasív vyšším ako 0,5 mil. SK	mil. Sk/10 tis. obyv.	2001 - 2006	SŠÚ 2007 ²	3,1
Podnikatelia – fyzické osoby	Podnikatelia nezapísaní v obchodnom registri	podn. / 10 tis. obyv.	2001 - 2007	SŠÚ RegDat on line ³	2,8
Priemerná mesačná mzda	Hrubá mzda vyplácaná vlastným zamestnancom	Sk	2001 - 2005	ŠRRS 2006	4,9
Obyvatelia vlastníaci automobil	Podiel byt. domácností vlastníacich osobný automobil z celkového počtu bytových domácností	%	2001	SODB 2001 ⁴	2,3
Obyvatelia napojení na verejnú kanal. sieť	Podiel byt. domácností napojených na kanalizačnú sieť z celkového počtu bytových domácností	%	2001	SODB 2001	4,8
Výstavba bytov – dokončené byty	Byty odovzdané do užívania do 31. 12. v danom roku	byty/ 10 tis. obyv.	2001 - 2006	SŠÚ 2007	3,6
Úmrtia na choroby obehovej sústavy	Zomreli podľa vybraných príčin smrti – choroby obehovej sústavy	zomr./10 tis. obyv.	2002 - 2006	SŠÚ 2007	4,1
Úmrtia na nádorové ochorenia	Zomreli podľa vybraných príčin smrti – nádorové ochorenia	zomr./10 tis. obyv.	2002 - 2006	SŠÚ 2007	4,4
Úmrtia na samovraždy	Zomreli podľa vybraných príčin smrti – úmrtia na samovraždu	zomr./100 tis. obyv.	2002 - 2006	SŠÚ 2007	3,7
Násilné trestné činy	Spoločensky nebezpečné činy (vraždy, lúpeže, úmyselné ublíženie na zdraví, vydieranie a pod.)	činy/10 tis. obyv.	2001 - 2003	Prezídium Policajného zboru	4,3
Rozvody	Právne zaniknuté manželstvá	rozv./100 sobášov	2001 - 2006	SŠÚ RegDat on line	3,9
Nezamestnanosť	Podiel počtu nezamestn. osôb z počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva	%	2001 - 2006	SŠÚ RegDat, on line	6,2
Emisie CO	Produkcia oxidu uhľového v t na km ² územia	t/rok/km ²	2001 - 2004	SŠÚ RegDat, on line	7,9
Stredná dĺžka života pri narodení – muži	Priem. počet rokov, ktoré v priemere ešte prežije práve narodená osoba mužského pohlavia	roky	2001 - 2006	SŠÚ RegDat on line	7,7
Stredná dĺžka života pri narodení – ženy	Priem. počet rokov, ktoré v priemere ešte prežije práve narodená osoba ženského pohlavia	roky	2001 - 2006	SŠÚ RegDat on line	7,7
Index starnutia	Počet osôb v poproduktívnom veku pripadajúci na 100 osôb v predproduktívnom veku	%	2001 - 2005	SŠÚ RegDat on line	4,7
Prírastok obyvateľov sťahovaním	Rozdiel medzi počtom prisťahovalých a vysťahovalých osôb	obyv./ 10 tis. obyv.	2001 - 2006	SŠÚ RegDat on line	1,8
Obyvatelia s vysokoškolským vzdelaním	Podiel obyv. s najvyš. dokončeným vysokoškolským vzdelaním z celkového počtu obyvateľstva	%	2001	SODB 2001	6,3
Obyvatelia vlastníaci osobný počítač	Podiel bytových domácností vlastníacich osobný počítač z počtu bytových domácností	%	2001	SODB 2001	3,1
Generativita	Suma poskytnutá obyvateľmi o. z. Liga proti rakovine v rámci každoročných zbierok na Deň narcisov	Sk/10 tis. obyv.	2005 - 2007	Interné údaje o. z. Liga proti rakovine	7,7

Vysvetlivky: ¹ Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2006, ² SŠÚ 2007, ³ <http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/index.htm>, ⁴ Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov 2001

Pri javoch, akým je vývoj osobnosti, je značným problémom ich kvantifikácia, o to viac kvantifikácia geograficky relevantná. Zvolili sme formu vyčíslenia dobrovoľného príspevku jednotlivcov občianskemu združeniu Liga proti rakovine v rámci každoročných zbierok počas akcie nazvanej Deň narcisov. Táto zbierka spĺňa nevyhnutné atribúty: je priestorovo organizovaná na celom území Slovenska, nie je konfesne ani inak obmedzená na určitú skupinu obyvateľstva, má podobu priameho fyzického poskytnutia určitej sumy (teda nie formou „darcovskej sms – správy“ zaslanej mobilnému operátorovi alebo inú, priestorovo neidentifikovateľnú formu) a v neposlednom rade sa každoročne opakuje. S vedomím značného zjednodušenia sme generatívu stotožnili s peňažnou sumou, poskytnutou obyvateľmi okresu Lige proti rakovine v prepočte na počet obyvateľov danej observačnej jednotky (Murgaš 2007a).

V práci sme hodnoty domén vypočítali ako súčet hodnôt jednotlivých transformovaných a vážených indikátorov (premenných), tvoriacich domény. Transformované a vážené hodnoty domén sme zaradili do pentilov (obr. 2, 3 a 4). Index kvality života sme vypočítali ako súčet hodnôt dvadsaťjeden transformovaných a vážených indikátorov. Transformované a vážené hodnoty indexu kvality života, zaradené do pentilov, vyjadruje obr. 5. Transformovanú váženú hodnotu každého indikátora sme získali premenou reálnej numerickej hodnoty indikátora na konzistentnú škálu $< 0 - 1 >$ a vynásobením priemernou váhou každého indikátora, získanou expertným vážením. Transformáciu indikátorov na konzistentnú škálu sme urobili podľa vzorcov publikovaných v práci Iru et al. (2006):

ak priaznivé hodnotenie javu sa zvyšovalo s rastúcou hodnotou x_i

$$I_{xi} = (x_i - \min x_i) / (\max x_i - \min x_i) \quad (1)$$

ak priaznivé hodnotenie javu sa zvyšovalo so znižujúcou sa hodnotou x_i

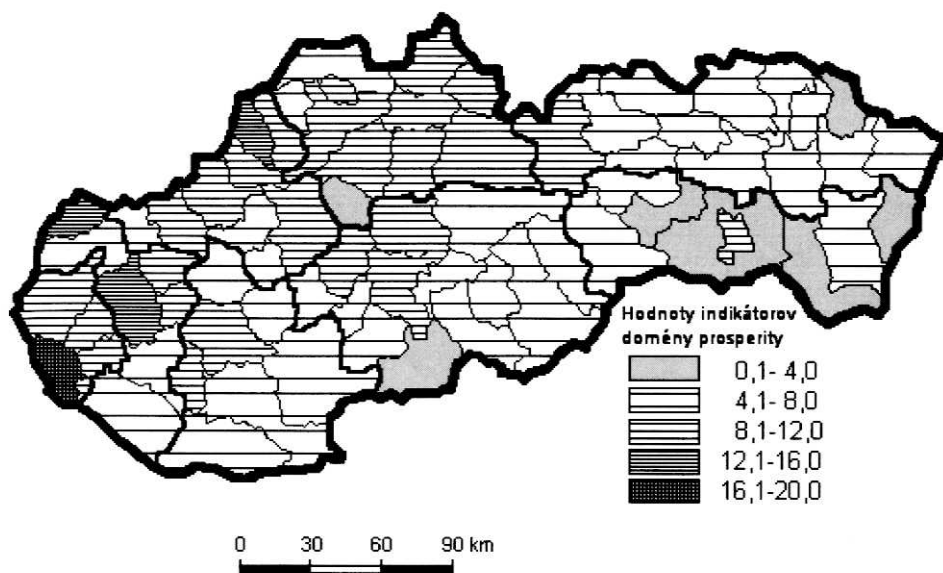
$$I_{xi} = (\max x_i - x_i) / (\max x_i - \min x_i) \quad (2)$$

Metódu expertného váženia, v ktorej skupina desiatich odborníkov z akademickej a vedeckej sféry i regionalistov z praxe priradila každému indikátoru váhu, sme použili s cieľom znížiť mieru subjektívnosti v posudzovaní významu jednotlivých indikátorov. Každý z expertov mohol priradiť každému z indikátorov hodnotu v rozpätí 0-80. Váha indikátora ako priemerná váha je podielom súčtu hodnôt a počtu expertov.

Doména prosperity

Zvolenými indikátormi domény prosperita sme sa snažili vyjadriť blahobyt v jeho mnohovrstevnatosti. Zároveň sme sa pokúsili o kauzálny reťazec v zmysle požiadavky Hubu (2001) a Mezříckého (2005) na identifikáciu indikátorov. Vyšli sme z premisy, že zdrojom blahobytu je práca, a preto ju vyjadrujeme v rôznych podobách tromi indikátormi. Práca je ohodnotená príjmom, ktorý sa do ekonomiky vracia výdavkami obyvateľov. Zvolili sme vlastníctvo automobilu ako druhú najvyššiu investíciu obyvateľstva po kúpe nehnuteľnosti. Do domény sme zaradili indikátor napojenosti na verejnú kanalizačnú sieť ako vyjadrenie akcentu, ktorý pripisujeme environmentálnemu aspektu kvality života. Indikátorom domény prosperity priradil panel expertov priemernú váhu 3,8.

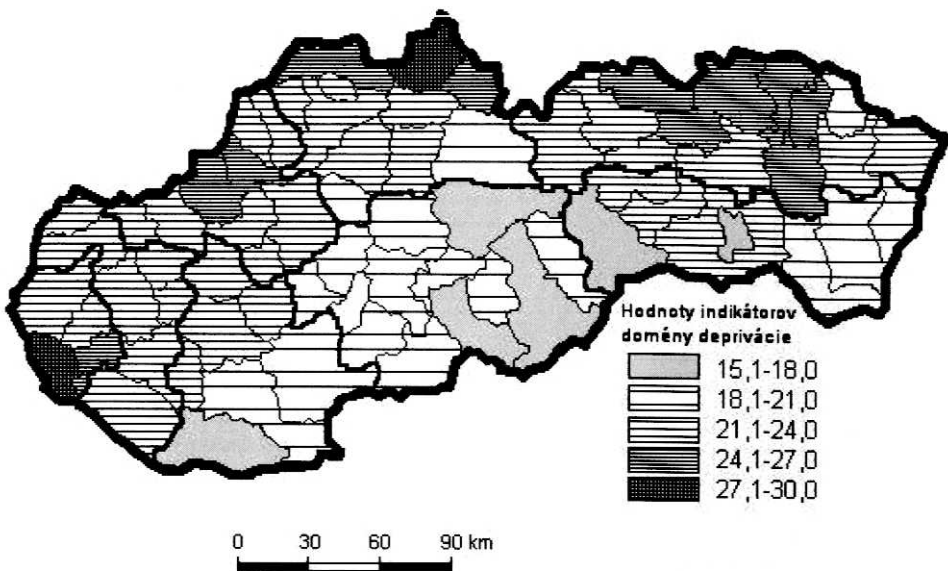

Obr. 2. Doména prosperity

Priestorová diferenciácia domény prosperity (obr. 2) sa prejavuje v rozčlenení Slovenska na dva nerovnako rozsiahle regióny. Veľmi nízku (hodnota indikátorov 1,58-4,03) a nízku (hodnota indikátorov 4,14-7,88) úroveň prosperity dosiahlo štyridsaťtri okresov tvoriacich súvislé územie na juhu západného a stredného Slovenska a okrem okresov Poprad a Košice celé východné Slovensko. Okresy so strednou (hodnota indikátorov 8,34-12,01) úrovňou prosperity ležia v západnej a severnej časti Slovenska. Vysokú (hodnota indikátorov 13,20-13,44) a veľmi vysokú (Bratislava – hodnota indikátora 16,93) úroveň prosperity dosiahli iba štyri okresy v západnej časti Slovenska.

Doména deprivácie

Indikátory domény deprivácie svojou podstatou vyjadrujú somaticky, sociálne, ekonomicky a environmentálne neželané javy. Možno konštatovať, že sú javmi somatickej, sociálnej, ekonomickej a environmentálnej patológie. Kritériom ich výberu bola miera dopadu na spoločnosť. Matematickým výpočtom s použitím vzorca (2) sme dosiahli rovnaký výsledok ako v prípade domény prosperity a humánneho kapitálu, t. j. škálu najhorší – najlepši. V prípade domény deprivácie pozíciu „veľmi nízka“ (úroveň) dosiahli okresy s najvyššou hodnotou skúmaného javu, t. j. ich obyvatelia sú najmenej deprimovaní. Indikátory domény deprivácie získali panelom expertov priradenú váhu 4,9.

Obr. 3. Doména deprivácie

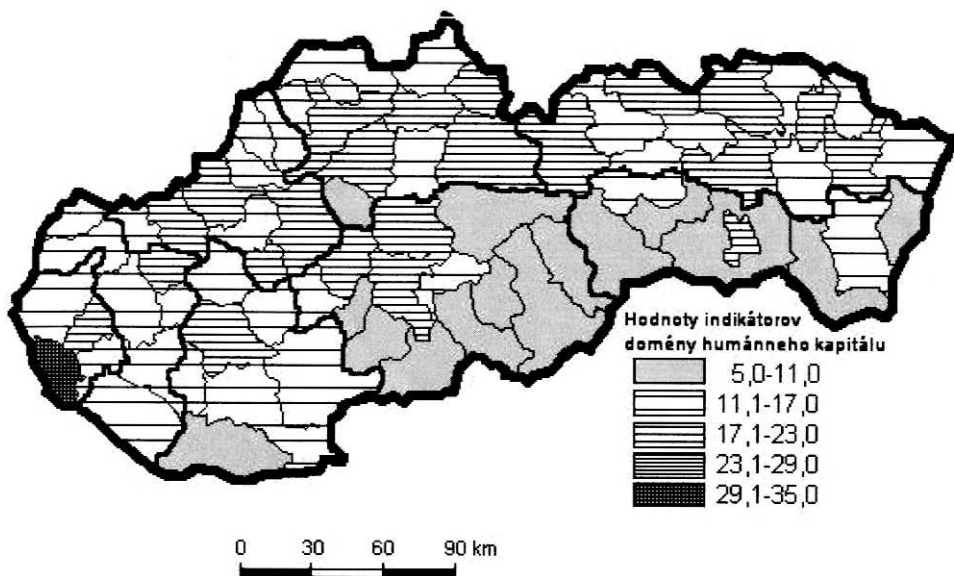
V priestorovej diferenciacii domény deprivácie (obr. 3) okresy Bratislava a Námestovo s veľmi nízkou (hodnota indikátora 27,65) a okresy s nízkou (hodnota indikátorov 24,16-26,98) úrovňou deprivácie ležia na západe a predovšetkým severe a severovýchode Slovenska. Strednú úroveň (hodnota indikátorov 21,26-23,92) deprivácie zaznamenávame v kompaktných regiónoch na západe, severozápade a východe krajiny. Skupina okresov s touto úrovňou je s tridsiatimi piatimi okresmi najpočetnejšia. Vysokú (hodnota indikátorov 18,52-21,03) a veľmi vysokú (hodnota indikátorov 15,29-17,87) úroveň deprivácie dosiahli okresy na juhu západného, stredného a východného Slovenska. Do skupiny patria aj izolované okresy Žilinského a Prešovského kraja.

Pozoruhodný rozdiel z aspektu deprivácie nachádzame medzi Prešovským a Košickým krajom. V Prešovskom kraji jeden okres (Medzilaborce) dosahuje vysokú úroveň deprivácie, šesť okresov nízku. Môžeme konštatovať, že obyvatelia okresov Prešovského kraja zaznamenávajú najnižšiu mieru deprivácie. V Košickom kraji dva okresy (Rožňava a Košice) dosahujú veľmi vysokú, tri okresy (Trebišov, Michalovce a Sobrance) vysokú úroveň deprivácie. Nadpriemernú úroveň nedosahuje ani jeden okres. Môžeme konštatovať, že obyvatelia okresov Košického kraja zaznamenávajú vyššiu mieru deprivácie.

Doména humánneho kapitálu

Pri identifikácii indikátorov humánneho kapitálu sme vyšli z konceptu humánneho kapitálu, ktorý je vyjadrením kapitálu človeka v jeho holistickom ponímaní. Koncept vychádza z premisy, že každý človek je v psychologickom, sociálnom i priestorovom ponímaní nositeľom všetkých druhov nehmotného kapitálu, čo nás oprávňuje agregovať ich do kapitálu, ktorý pomenovávame hu-

mánný. Bourdieu (1998) pre spoločné vyjadrenie ekonomického, sociálneho, informačného, politického, kultúrneho a symbolického kapitálu človeka zaviedol pojem súhrnný kapitál. Humánny kapitál chápeme ako agregované pôsobenie ľudského a sociálneho kapitálu, ktoré dokážeme merať a kapitálov (kultúrny, politický a informačný), ktoré s dostatočnou výpovednou hodnotou merať nedokážeme (Murgaš 2008b). Načrtnutý koncept humánneho kapitálu kvantifikujú indikátory – obyvatelia s vysokoškolským vzdelaním, obyvatelia vlastniaci osobný počítač a generativita. K nim sme priradili indikátory š demografickými charakteristikami: stredná dĺžka života pri narodení, stredná dĺžka života pri narodení muži a stredná dĺžka života pri narodení ženy, index starnutia a prírastok obyvateľstva sťahovaním. Panel expertov priradil indikátorom domény humánneho kapitálu najvyššiu priemernú váhu spomedzi domén (5,5).

Obr. 4. Doména humánneho kapitálu

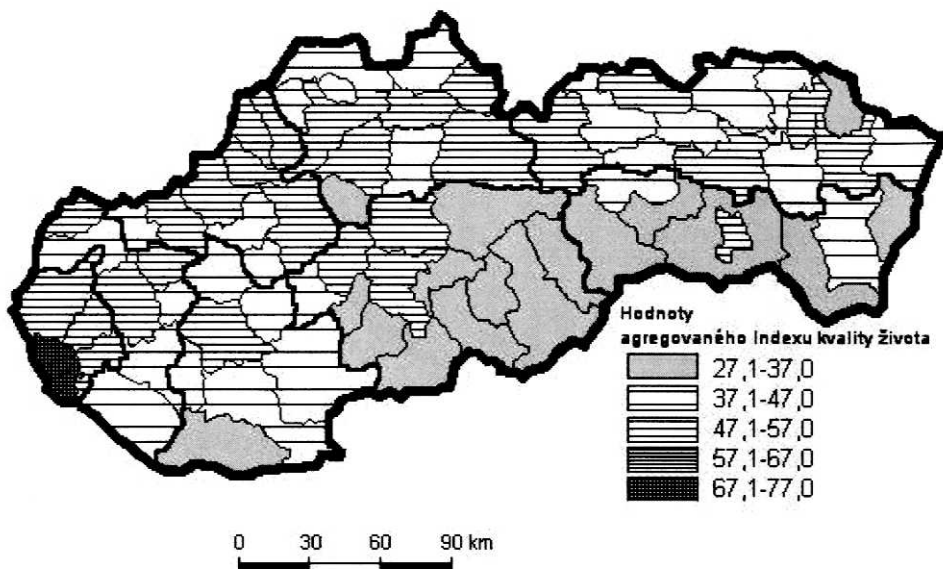
V priestorovej diferenciácii (obr. 4) sa prejavuje severozápadno – juhovýchodný gradient a zároveň výrazná polarizácia v zmysle excentrického postavenia Bratislavy. Okresy s veľmi nízkou (hodnota indikátorov 5,12-10,93) úrovňou humánneho kapitálu tvoria súvislé pásmo na juhu stredného a východného Slovenska. Okresy, ktoré dosiahli nízku (hodnota indikátorov 11,65-17,0) a strednú (hodnota indikátorov 17,15-21,88) úroveň humánneho kapitálu nachádzame na západe, severe a severovýchode krajiny. Vysokú úroveň humánneho kapitálu nedosiahol ani jeden okres, veľmi vysokú (hodnota indikátora 31,29) okres Bratislava.

INDEX KVALITY ŽIVOTA

V agregovanom indexe kvality života (obr. 5) veľmi nízku (hodnota indikátorov 28,65-36,17) úroveň dosiaholo sedemnást' okresov z Banskobystrického a

Košického kraja, tvoriacich temer súvislé územie, a izolované okresy Komárno, Turčianske Teplice a Medzilaborce. Okresy tvoriace súvislé územie na juhu stredného a východného Slovenska sú charakteristické naakumulovanými demografickými a socio-ekonomickými problémami (Korec 2005), ku ktorým sa pripája najnižšia úroveň humánneho kapitálu.

V skupine s veľmi nízkou úrovňou indexu kvality života je pätnásť okresov totožných s identickou skupinou domény humánneho kapitálu, dva okresy navyše sú Detva a Medzilaborce. Zároveň sa v tejto skupine umiestnili všetky okresy identickej skupiny domény prosperity a s výnimkou mestského okresu Košíc aj všetky okresy domény deprivácie. Domnievame sa, že nás to oprávňuje vysloviť konštatovanie o mnohorozmernosti nízkej úrovne kvality života v okresoch v skupine s najnižšou úrovňou kvality života.

Obr. 5. Index kvality života

V skupine s nízkou (hodnota indikátorov 37,07-46,95) úrovňou indexu kvality života sa umiestnilo dvadsaťsedem okresov tvoriacich niekoľko priestorových zoskupení na juhozápade, západe, severe a severozápade Slovenska. Okresy tejto skupiny sa umiestnili v skupine s nízkou alebo strednou úrovňou vo všetkých doménach s výnimkou okresov Čadca, Sabinov, Bardejov, Svidník a Vranov, ktoré v jednej z domén dosiahli umiestnenie v skupine s vysokou úrovňou, a okresu Námestovo, ktorý dosiahol umiestnenie v skupine s najvyššou úrovňou v doméne deprivácie.

V skupine so strednou (hodnota indikátorov 47,28-56,55) úrovňou kvality života sa umiestnilo dvadsaťsedem okresov tvoriacich súvislé územie od mimobratislavských okresov Bratislavského kraja cez Považie a Liptov po okres Poprad. K tomuto zoskupeniu sú cez okresy Prievidza a Martin pripojené najvyššie okresy Banskobystrického kraja, a to Žiar nad Hronom, Banská Bystrica

ca a Zvolen. K pentilu patria aj izolované okresy Skalica, Nitra, Stará Ľubovňa, Prešov, Stropkov, Humenné a Košice. Možno konštatovať, že skupinu tvoria okresy s najvyššou úrovňou kvality života mimo Bratislavy. O ich umiestnení (okresy Trenčín, Tvrdošín a Stará Ľubovňa) rozhodlo umiestnenie v skupine s vysokou úrovňou hodnôt jednej alebo dvoch domén.

Skupina s vysokou úrovňou indexu kvality života nie je tvorená žiadnym okresom, čo akcentuje postavenie Bratislavy ako jediného okresu v skupine s veľmi vysokou (hodnota indikátora 75,87) úrovňou kvality života na Slovensku.

Z analýzy priestorovej diferenciacie agregovaného indexu kvality života na Slovensku možno odvodiť niekoľko charakteristík:

- Najvyššiu úroveň kvality života na Slovensku má okres Bratislava, ktorý sa umiestnil v skupine s najvyššou úrovňou vo všetkých doménach. Postavenie okresu má charakter pólu kvality života, vyplývajúci z odstupe od ostatných okresov.

- V priestorovej diferenciacii kvality života v mimobratislavských okresoch sa uplatňuje severozápadno-juhovýchodný gradient, ak za západné označíme okresy Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja, za severné okresy Žilinského a Prešovského kraja a za južné okresy Banskobystrického a Košického kraja. Gradient rozdeľuje Slovensko na dve nerovnako rozsiahle časti, ktoré z aspektu kvality života nie sú homogénne. V západnej a severnej časti s vyššou hodnotou indexu kvality života dosahujú veľmi nízku hodnotu okresy Komárno, Turčianske Teplice a Medzilaborce. V južnej časti s nižšou hodnotou indexu kvality života dosahujú strednú (z mimobratislavských okresov najvyššiu) hodnotu okresy Žiar nad Hronom, Banská Bystrica, Zvolen a Košice.

- Najnižšiu úroveň kvality života pozorujeme v súvislom páse okresov na juhu stredného a východného Slovenska, ktorý je zároveň územím s najrozsiahlejšou akumuláciou demografických, sociálnych a ekonomických problémov (Korec 2005).

- Priestorová diferenciacia indexu kvality života na Slovensku sa líši od hodnotenia regionálnej štruktúry Slovenska zo socio-ekonomického aspektu, vypracovanej viacerými autormi. Podľa nej sa Slovensko člení na prosperujúci severozápad a nerozvinutý juhovýchod. Hranica medzi nimi ide po východnej hranici línie okresov Galanta – Nitra – Zvolen – Banská Bystrica – Poprad, pričom do prosperujúceho regiónu patria zároveň okresy Prešov a Košice (Korec 2005). Diferencujúcim prvkom je postavenie viacerých okresov Prešovského kraja (Stará Ľubovňa, Stropkov a Humenné) v skupine okresov so strednou (z mimobratislavských okresov najvyššou) úrovňou indexu kvality života (Murgaš 2008a). Vysvetlenie vidíme v príslušnosti uvedených okresov v skupine okresov s vysokou úrovňou domény deprivácie.

- Odlišnosti priestorovej diferenciacie indexu kvality života na Slovensku a priestorovej diferenciacie socio-ekonomickej štruktúry Slovenska potvrdzujú poznanie, ktoré viedlo k formulovaniu konceptu kvality života: prosperitu nie je možné (vždy a všade) stotožniť so spokojnosťou so životom.

- Z metodologického aspektu považujeme za významnú podobnosť medzi doménou humánneho kapitálu a indexom kvality života, a to v zastúpení jednot-

livých okresov v skupinách podľa dosiahnutých hodnôt i v priestorovej diferenciacii domény i agregovaného indexu. Metodologický význam nachádzame aj v nízkej miere podobnosti medzi doménou prosperity a indexom kvality života.

ZÁVER

V štúdiu sme si položili dva ciele. Prvým bola snaha o porozumenie konceptu kvality života. V jeho explanácii sme vyšli z chápania a axiologického ukotvenia. Načrtli sme postupnosť krokov, v ktorej prvým bolo objasnenie a definovanie. Nasledoval výber indikátorov, ďalej overenie ich dostupnosti a priradenie váhy. Posledným krokom bol výpočet a syntéza poznatkov.

V geografickom prístupe ku kvalite života sme vyšli z premisy, že kvalita života má vždy geografický rozmer (Van Kamp et al. 2003), ktorý je druhoplánový v jej osobnej a prvoplánový v priestorovej dimenzii. Schopnosť geografov analyzovať a následne syntetizovať priestorovú diferenciaciu kvality na všetkých úrovniach robí geografický prístup k jej štúdiu nezastupiteľným. Napriek tomu, že sa kvalita života v niektorých prístupoch, napr. medicínskych, stotožňuje s jej osobnou dimenziou, treba mať na zreteli, že kvalita života je komplexný pojem, zahrnujúci obe dimenzie. Skutočnosť, že geografi dokážu pracovať s oboma dimenziami, ktorých priestorová diferencovanosť je imanentná, nás oprávňuje vysloviť konštatovanie o nezastupiteľnosti geografického prístupu ku kvalite života.

Druhým cieľom bola identifikácia indikátorov, priradenie im váhy panelom expertov a výpočet agregovaného indexu kvality života. Mapovým vyjadrením sme odpovedali na otázku, ako je kvalita života priestorovo diferencovaná na observačnej úrovni v okresoch Slovenska. Najvyššiu úroveň kvality života na Slovensku dosiahol okres Bratislava. Jeho postavenie v priestorovej štruktúre má charakter „pólu“ kvality života, vyplývajúceho z výrazného odstupe od ostatných okresov. Výraznou charakteristikou priestorovej diferenciacie kvality života je aj uplatnenie severozápadno-juhovýchodného gradientu. Jeho prejavom je najnižšia úroveň kvality života zaznamenaná v súvislom páse okresov na juhu stredného a východného Slovenska.

LITERATÚRA

- BACŠÓ, P. (2006). Niektoré aspekty merania kvality života. *GEO Information*, 3, 1-13.
- BAČOVÁ, V. (2004). Kvalita života, hodnotové systémy v spoločnosti a sociálny kapitál. In Džuka, J., ed. *Psychologické dimenzie kvality života*. Prešov (Prešovská univerzita), pp. 9-16.
- BAUMAN, Z. (2006). *Komunita. Hľadanie bezpečného sveta vo svete bez istôt*. Bratislava (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov).
- BOURDIEU, P. (1998). *Teorie jednání*. Praha (Karolinum).
- BROCKOVA, I. (2003). *Čo je znalostná ekonomika?* SME,(11), č. 198, 26. augusta, 7.
- ĎAČOK, J. (2007). Kultúra túžob a ľudské utrpenie. *Forum scientiae et sapientiae*, 14, 4-5.
- FAYERS, P. M., MACHIN, D. (2007). *Quality of life. The assessment, analysis and interpretation of patient-reported outcomes*. Second edition. Chichester (Wiley).
- GAJDOŠ, P. (2002). *Človek, spoločnosť, prostredie. Vybrané problémy priestorovej sociológie*. Bratislava (Sociologický ústav SAV).

- HAMPL, M. ed. (2001). *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Praha (DemoArt).
- HAMPL, M. (2006). Sociální geografie: proměny tematické orientace i přetrvávání výchozích problémů studia. *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 111, 382-400.
- HANUŠIN, J., HUBA, M., IRA, V., KLINEC, I., PODOBA, J., SZÖLLÖS, J. (2000). *Výkladový slovník termínov z trvalej udržateľnosti*. Bratislava (STUŽ/SR).
- HNILICA, K. (2000). Konflikt hodnot a kvalita života. *Česká psychologie*, 44, 385-403.
- HUBA, M. (2001). Stav rozpracovanosti problematiky indikátorov trvalo udržateľného rozvoja. *Geografický časopis*, 53, 75-92.
- HUNTINGTON, S. (2001). *Střet civilizací*. Praha (Rybka Publishers).
- IRA, V., ANDRÁŠKO, I. (2007). Kvalita života z pohľadu humánnej geografie. *Geografický časopis*, 59, 159-179.
- IRA, V., HUBA, M. (2007). Udržateľnosť a kvalita života: niekoľko poznámok k teórii a konceptom výskumu. In Nováček, P., ed. *Udržiteľný rozvoj. Nové trendy a výzvy*. Olomouc (Univerzita Palackého), pp. 195-204.
- IRA, V., MICHÁLEK, A., PODOLAK, P. (2006). Kvalita života a životné prostredie človeka. In Mládek, J., Kusendová, D., Marenčáková, J., Podolák, P., Vaňo, B., eds. *Demografická analýza Slovenska*. Bratislava (Univerzita Komenského), pp. 142-144.
- IRA, V., ŠUŠKA, P. (2006). Percepcia kvality života v mestskom prostredí (na príklade mesta Partizánske). *Geografická revue*, 2, 309-332.
- JOHNSTON, R. J., GREGORY, D., SMITH, D. M. eds. (1994). *The dictionary of human geography*. Third edition. Malden (Blackwell).
- KLING, J. (2002). Regionálny vývoj. In Kollár, M., Mesežnikov, G., eds. *Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava (Inštitút pre verejné otázky), pp. 109-127.
- KOREC, P. (2005). *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004*. Bratislava (Geografika).
- KOREC, P. (2007). Vplyv post-industriálneho štádia vývoja spoločnosti a globalizácie na regionálny vývoj Slovenska. In Hochmuth, Z., Kulla, M., Tomášiková, V., eds. *Geografia Cassoviensis*, 1, pp. 75-80.
- KOVÁČ, D. (2001). Kvalita života – naliehavá výzva pre vedu nového tisícročia. *Československá psychologie*, 45, 34-44.
- KOVÁČ, D. (2004). K pojmo-logike kvality života. *Československá psychologie*, 48, 460-464.
- KOVÁČ, D. (2007). Psychology of the quality of life in the activities of Slovak psychologists. *Studia Psychologica*, 49, 101-116.
- KŘIVOHLAVÝ, J. (2004). Kvalita života. In Hnilicová, H., ed. *Kvalita života*. Kostelec nad Černými lesy (Institut zdravotní politiky a ekonomiky), pp. 9-20.
- MARCINČIN, A. (2003). Regionálna politika. In Bilčík, V., Bruncko, M., eds. *Európska únia dnes. Súčasné trendy a význam pre Slovensko*. Bratislava (Inštitút pre verejné otázky, Slovenská spoločnosť pre životné prostredie, Centrum environmentálnej politiky), pp. 155-188.
- MAREŠ, J. (2006). Problémy s pojetím pojmu „kvalita života“ a jeho definováním. In Mareš J., et al., eds. *Kvalita života u dětí a dospívajících I*. Brno (MSD), pp. 11-28.
- MAŘIKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. et al. (1996). *Velký sociologický slovník I*. Praha (Karolinum).
- MASSAM, B. H. (2002). Quality of life: public planning and private living. *Progress in Planning*, 58, 141-227.
- MEZRICKÝ, V. ed. (2005). *Environmentálna politika a udržateľný rozvoj*. Praha (Portál).

- MÜHLPACHR, P. (2005). Měření kvality života jako metodologická kategorie. In Tokárová, A., Kredátus, J., Frk, V., eds. *Kvalita života a rovnost příležitosti z aspektu vzdělávání dospělých a sociální práce*. Prešov (Prešovská univerzita), pp. 59-70.
- MURGAŠ, F. (2007a). Index kvality života v krajoch Slovenska a jeho indikátory. In Nováček, P., ed. *Udržitelný rozvoj. Nové trendy a výzvy*. Olomouc (Univerzita Palackého), pp. 127-139.
- MURGAŠ, F. (2007b). Endogénne a exogénne predpoklady rastu kvality života. *Geographia Cassoviensis*, 1, 133-136.
- MURGAŠ, F. (2008a). Komparácia diferenciacie socio-ekonomického vývoja a kvality života na Slovensku. Ružomberok (Katolícka univerzita), v tlači.
- MURGAŠ, F. (2008b). Ľudský kapitál ako súčasť agregovaného humánneho kapitálu a jeho priestorová diferenciacia na Slovensku. In Langhamrová, J., ed. *Reprodukce lidského kapitálu (vzájemné vazby a souvislosti)*, Praha (Vysoká škola ekonomická), CD ROM, pp. 177-185.
- PACIONE, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing – a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65, 19-30.
- POTŮČEK, M., ŠAROCH, S., KREBS, V. (2002). *Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku*. Praha (Centrum pro sociální a ekonomické strategie, Univerzita Karlova).
- PULLMANN, R., KOMPIŠ, D., BOCHNÍČKOVÁ, D. (2007). Kvalita života: Můžeme kvalitu života merať? In *Kvalita života. Zborník z konferencie*. Bratislava (Slovenská lekárska spoločnosť), CD-ROM.
- ROCHOVSKÁ, A., BLAŽEK, M., SOKOL, M. (2007). Ako zlepšiť kvalitu geografie: o dôležitosti kvalitatívneho výskumu v humánnej geografii. *Geografický časopis*, 59, 323-358.
- ŠÚ SR (2001). *Sčítanie obyvateľov, bytov a domov 2001. Základné údaje podľa okresov a krajov*. Bratislava, Štatistický úrad SR.
- ŠÚ SR (2007). *Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2006*, Bratislava, Štatistický úrad SR. Dostupné na: <http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/index.htm> (cit: 2009-03-13).
- TIMORACKÝ, M. (2002). Kvalita života. In Gál, F., Mesežnikov, G., Kollár, M., eds. *Vízia vývoja SR do roku 2020*. Bratislava (Veda), pp. 185-198.
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. (2008). *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň (Aleš Čeněk).
- VAN KAMP, I., LEIDELMEIER, K., MARSMAN, G., De HOLLANDER, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being. Towards conceptual framework and demarcation of concept, a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 985, 1-14.

František Murgáš

QUALITY OF LIFE AND ITS SPATIAL DIFFERENTIATION IN DISTRICTS OF SLOVAKIA

The author of the paper sets two aims. The first is an effort to comprehend the concept of quality of life and to identify of its substance. Based in the by Hampl (2006) formulated need to create a proper theoretical framework, the methodology of investigation of quality of life from the geographical point of view is outlined. The second aim is to set indicators attributed the weight by a panel of experts, their aggregation into the quality of life index and find answer to the question of spatial differentiation of life quality in individual districts of Slovakia.

Definition of the quality of life concept is based on Pacione's (2003) dichotomy of well-being and ill-being. The relationship of geography and quality of life exists in two forms: the position of quality of life study in the system of the geographical sciences and the geographical approach to quality of life study.

There are two dimensions to the quality of life: a personal (subjective and psychological) and spatial (objective) where each of them can comprise several domains or sets of indicators. Twenty-one indicators are identified in domains of *prosperity*, *deprivation* and *human capital*.

The result of spatial differentiation of the domain *prosperity* is the division of Slovakia into two regions with different size. A very low and low levels of prosperity was found in forty-three districts which form a continuous territory in the south of the western and central Slovakia and apart from districts Poprad a Košice, the whole of eastern Slovakia. High and very high levels of prosperity were only observed in four districts in the west of Slovakia.

Indicators of the domain *deprivation* express somatically, socially, economically and environmentally undesirable phenomena. In spatial differentiation of deprivation domain, a very low to low levels were established in districts in the south of western, central and eastern Slovakia including some isolated district of the administrative regions of Žilina and Prešov. Districts with high and very levels of deprivation are situated in the west and above all in the north and northeast of the country. Identification of *human capital* indicators was based in the concept that expresses human capital in its holistic interpretation; it means the premise that every human is a carrier of all kinds of immaterial capital in the psychological, social and spatial interpretations. West- and north-south gradients manifest in spatial differentiation of the human capital domain. Districts with a very low level of *human capital* compose a continuous belt in the south of central and eastern Slovakia.

The following characteristic can be derived of the resulting of aggregated quality of life index in Slovakia:

- The top level of life quality is attributable to district Bratislava (which ranks in the group with top levels in all domains). Position of the district is that of a pole.

- West- and north-south gradients manifest in spatial differentiation in districts outside Bratislava if in the categories of western districts the districts of Bratislava, Trnava, Trenčín and Nitra and in the category of northern districts those of Žilina and Prešov are classified, while the districts of Banská Bystrica and Košice constitute the category of southern districts. The gradient divides Slovakia into two parts with different size, which are not homogeneous in terms of life quality. Districts of Komárno, Turčianske Teplice and Medzilaborce in the western and northern part respectively with higher value of quality of life index reach a very low value. Districts of Žiar nad Hronom, Banská Bystrica, Zvolen a Košice reach mean values (the highest among the districts outside Bratislava) in the southern part with a lower quality of life index value.

- The lowest level of life quality is observable in the continuous belt of districts in the south of central and eastern parts of the country which is simultaneously a territory with the highest accumulation of demographic, social and economic problems (Korec, 2005).

- Spatial differentiation of quality of life index in Slovakia differs from the evaluation of the regional structure of Slovakia developed by several authors. According to this evaluation, Slovakia divides into a prospering northwest and the underdeveloped southeast. The borderline between them coincides with the eastern border lines of districts Galanta – Nitra – Zvolen – Banská Bystrica – Poprad, while the prospering region also includes district of Prešov and Košice (Korec 2005). The differentiating element is the position of several districts in the administrative region of Prešov (Stará Ľubovňa,

Stropkov and Humenné) in groups of districts with medium (although the highest among the out-of-Bratislava districts) level of quality of life index (Murgaš 2008a). Appurtenance of the quoted districts to the group with the low level of deprivation domain is the possible explanation.

– As far as the methodology is concerned, correlation between the domain of human capital and the quality of life index in representation of individual districts in groups according to reached values and in spatial differentiation of the domain and the aggregated index is considered significant. The lowest correlation between the domain of prosperity and the quality of life index is simultaneously obvious.

Translated by H. Contrerasová